

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Cateva observari gramaticale si ortografice.

(Urmare)

Cuvintele, ee se numescu pronume (puse ad. in locu de nume) suntu cu nru otarite, nu cá al substantivelor, adieptivelor, numeralelor si al verbelor, al caror numeru nu se scie. Care dara suntu pronumele si cumu se declina se invétia din gramatica.

Pronumele personale intregi, care si singure anca stau in graire si propusetiuni, suntu in sing.: eu (io popularu si bine precumu dice si italianul) tu, elu, ea; plur. noi, voi, ei, ele; eu si tu este si pentru genul barb. si fem. a treia pers. are genuri distinse. — Pronume pers. compuse suntu barb. eu insumi, tu insuti, elu insusi, — noi insine, voi insive, ei insisi; fem. eu insami, tu insati, ea insasi, — noi insene, voi inseve, ele insesi. In contra acordarii acestora se facu multe sminte precumu in vorbire, asia si intru scriere luandu se de comunu pentru ambele genuri si numeri totu numai: insusi.

Pronumele pers. de dupa I. declin. se declina cá tóte cuvintele declinabile, in genit. dat. si acus. cu prepusetiunile: de, la, pre. Mare abatere inse este la antaia si a dou'a persóna; cá ci pronumele eu (io) si tu in nrul sing. cu prepusele acele prepusetiuni nu remanu cá nominativul lor, precumu remanu tóte alte cuvinte declinabile, ci dicemu: de mine, la mine, pre tine, totu asia este genit. dat. si acus. si dela a treia persóna cu intielesu reflexivu: de sine, la sine, pre sine, aceste casuri remanu totu asia si in nrul plur. — Nu este indoiala, cá: mine, tine, sine suntu compuse din acusativii: me, te, se si sufisul ne; limb'a inse pentru mai usióra pronuncia din silab'a antaia a schimbatu pre e in i.

A treia persóna: elu, ea se declina dupa I. declin.

numai prepunendu li se prepusetiunile cunoscute, precumu in nrul sing. asia si in plur.

La antaia si a doua persóna la intrebarea cui? cáror? respundemu cu dativul: mie, tie, sie, noà (noue), voà (voue), care suplescu dativii articulati; la a treia persóna la intrebarea: a cui? cui? cáror? cáror? respundemu cu genitivu si dativu, ce e chiaru articlu, si si pronume posesivu: a lui, lui, a ei, ei, in plur. pentru ambele genuri: a lor, lor.

Intre tóte pronumele numai a doua persóna tu are vocativu, pentru cá totu vocativul este a doua persóna, precumu s'a mai aratatu.

Obs. 1. Genitivii dela a treia pers. a lui, a ei, a lor trecu si in intielesu de pronume posesivu cu referintia la substantivul subintielesu, ori dupa elu urmatoriu, dicandu: al lui, al ei, al lor, ai lui, s. a. a lui, s. a. ale lui, s. a. Tocmai asia la intrebarea: al cui? ai cui? a cui? ale cui? respundemu cu pronume posesivu: al meu, ai mei, a mele, ale mele, s. a. precumu se va vedé la pronumele pos.

Genitivul dela a treia persóna trece a fi articlu candu se anina la cuvinte declinabile pr. barbatului, mamei, barbatilor, mameilor, ori candu de dupa a IV. declin. se prepune pronumele de a treia pers. la genit. si dat. pr. a lui Ioanu, lui Ioanu, a lor doi frati, a lor doue surori, a lor nesce ómeni, a lor cativa ómeni (pentru a catorva ómeni).

Distingemu dara intru scriere lor cá articlu prepusu fara u in capetu de: lor cu u in capetu candu e pronume posesivu, si dicemu d.e. a cui este pamentul acesta? resp. al lor doi frati, ear candu s'ar intielege substantivul frati, si am intreba a cui este? respundemu: al lor, ad. cu pronume posesivu.

2. Este invederatu, cá articlu primariu (definitivu) in limb'a rom. e imprumatatu dela pronumele de a treia persóna, pentru cá tóte substantivele facu a treia persóna. Celu barbatescu dela elu, celu fem. dela ea, sciindu se prea bine, cá articlu in limb'a rom. (cu esceptiunea declinatiunei a IV. la genit. si dat. sing. ear la numerale si unele pronume in plur. la genit.) se postpune [cuvintelor declinabile, dar nu dicemu: lup(u)-elu, lotru-elu, leu-elu, pastoriu-elu, ci contrasu, apoi din caus'a mai

susu aratata (v. Amic. Scđl. pag. 27. col. a doua, sirele din urma, si pag. 28.) lapedandu si pre **u** finalu dicemu, si sã scriemu: lupul, lotrul, leul, pastoriul, nu dicemu: mamã-ea, muiere-ea, arie-ea, ori ariã-ea, tigaie-ea ori tigiã-ea, purcã-ea, purcea-ea, purcãuã-ea, purcãla-ea, ci lapedandu pe **e** din (ea) remane: mamã-a, muiere-a, arie-a, tigaie-a, purcãuã-a, purcãlã-a, ba si mai tare contragandu le si contopindu-le la olalta le dicemu articulate: mam'a, purcãu'a, ori purcãl'a, ari'a, tigi'a, scriindu se cuventul declinabilu cu artichul intr' unul precumu si in muierea s. a.

3. Pentru de a sci radecin'a artichului in limb'a rom. n'avevemu ce refugi la pronumele ille, illa din limb'a lat. cã ci acela se afla chiaru in pronumele personalu de a treia pers. elu, ea; cã inse elu e diumetate din latinescul il — este invederatu care il cã artichu se afla si in limb'a italiana; dar elu rom. prin contragere pôte, si si este totu acelu ille lat. bine sciindu se, cã **la** limb'a rom. capetul silabei ultime din latin'a pentru cuvintele limbei nãstre cele mai de multeori merge in perdere; la cele barb. terminate in **e**, neputendu se suferi elu d. e. frate-el(n) se întorce el in le, dicandu: fratele s. a. cumu inse alaturandu din pronumele lat. fem. a doua silaba: la (illa) pentru limb'a ital. si franc. a remasu artichul fem. totu la (la francesi barb. le resp. de dupa magiaria lã) ear la noi s'a perdutu **l**, immoindu se in **e** (ea) este firea limbei nãstre, asia nu dicemu: mamala, ori mama-ela, muiere-la, ariala, purcãu-la, ci prescurtandu, si lapedandu cateva litere dicemu: mam'a. s. a.

Deaca in nomin. sing. scriemu lupulu s. a. de dupa cumu vreu multi, cu **u** in capetu si candu cuvintele barb. suntu articulate, la genitivu, si dat. ar urma sã adaugãmu numai **i**, noi inse credemu si tienemu, cã intru formarea genit. si dat. catra nominativul popularu (fara **l**) totu cu **u** pronunsiatu luamu in-tregul genit. si dat. al pronumelui personalu: lui, asia lupu-lui, s. a. earu nu lupulu-i, scriindu se intr' unu cuventu: lupulvi.

Totu din temelul de a lapeda pre **l** si eara a 'lu repune, dicemu in plur. cu artichu: lupii, mamele, muierele, in locu de a dice: lupi-eli mame-ele, muieri-ele, ori: lupi-eli, muieri-ele; dar asia nu dicemu, ci prescurtandu si contopindu dicemu: lupii, mamele, muierele. Cei ce dara dicu si scriu pronumele pers. barb. in plur. eli repunendu si tienendu pe **l**, dicã si in sing. fem. mamala, muiere-la, si in plur. barb. lupii (lupi-eli), barbatii ómenili: dicã, deaca potu, si in pluralu: ali dela al, si deaca putemu dice in plur. fem. ale, putã vom dice in sing. ala in locu de: a, la acestu artichu secundãriu? credemu cã la de aceste nime nu se va incerca. — Precumu pôte vedã oricine, acestu artichu secundãriu este totu dintr' o sorginte si frate de cruce cu artichul definitivu: (e)l(n) (e)li, (l)a (e)la, le (e)le.

Geniul limbei e unu povoiu, carui nime fara daun'a limbei nu pôte stã in contra. Totusi e de laudatu si de stimatu adunc'a scrutatiune in limba a barbatilor cugetatori la cultivarea limbei si din partea acest'a.

Ce e dreptu la unele cuvinte barb. putemu repune pe **l**, ori mai bine dicandu, 'lu putemu retiene cã in sing. pr. in: cãli (calu) vãli ori vãli (vãle) peli (pele), eli (dela elu) celi (celu) vitiei (vitie)lu, copili (copilu); feliul acestor doue din urma e totusi nearticulat pronunsiandu se cã in: nobili, amabili, ear

cu artichu plur. trebuie scrisu: copilii, vitieii, ocilii (oclu, ad. ochiul); atunci inse sporimu scriinti'a cu o litera, ad. cu **l**, care elasandu se scriemu: copiii, vitieii, ocilii s. a. Din cele mai susu la aceasta Obs. de sub 2) se vede cumu se elasara unele litere contragandu si contopindu pe celelalte, asia putemu elasã si pe **l**, mai vertosu cã geniul limbei asia poftesce. Cu acestu **l** repusu anca nu ne vomu face limb'a nãstra sã fia mai aspra bine sciindu cã **l** este si va remane totu litera môle, din care cauza usioru se si perde.

In radecin'a cuventului a repune consonant'a, prin stramutarea ori elasarea cãrei in cuventu se nascã triftongu, ori diftongu, anca este o mare problema, si deca si cugetamu a putã face aceasta la cateva, dar óre putã vom face la tãte in totu cuprisul limbei? óre bine am dice si serie: malãliu (pentru malãiu cu trif.), rãliu, (raiu.) soliu (soiu), subiu (suu, lat. subeo) ori 'lu putemu deduce dela adverbiul rom. su(su), me immoliu (me immoiu) óre n'ar insemnã si: me facu molia (unu insectu) s. a. de si dela unu tempu dedandu ne, putemu dice: volia (voia) serbii anca dicu volia, aliu (aiu) temania (temaia) riniu (riie) s. a. Si óre n'ar fi destulu sã le scimu numai deduce, apoi pre cele mai multe sã le lasamu cumu le a primitu limba. Filologii si etimologistii sciũ cã d. e. tãceam este atata catu alaturatu cu lat. tacebam, laudãm ori dõra laudãam (laudãbam) s. a. dar óre permite va limb'a nãstra sã repunemu pe **b**? cu greu credu.

4. Pentrucã in nrul plur. barb. la nume declinabile artic. se vinu doi ii in capetu, ce arata artichul barb. plur., nu urmeaza sã dicemu, ori sã scriemu si pluralul dela pronumele barb. de a treia pers. in ii ci in: ei pentru cã in sing. este: elu, eara nu ilu, asiadara dicemu: ei invetia, eara nu: ii invetia. Pronumele ii este acusat. plur. dela pronumele barb. scurtatu de a treia persõna, ce urmeaza mai la vale.

In limb'a rom. mai este o a treia pers. barb. si fem. ad. dẽnsul, dẽns'a, unde **d** a venitu prepusu de dupa fig. Protese, precumu e si in: dalba (alba), sturdium (lat. turdus), scõrtia (lat. cortex), nainte (lat. ante) s. a. densu, densul, densa este dara compusu din **d** si ensu (lat. ens, — tis); — ensu, ensa mai este compusu si in prepusetiunea intru dicandu: intr'ensul, intr'ensa, ce earasi se compune cu in, din, prin, cu care contragendu se dicemu: d'intr'ensul, d'intr'ensa, pr'intr'ensul pr'intr'ensa. Aceste de comunu se scriu precumu nu suntu compuse: din trensul, prin trensul s. a. dar tr. nu insemneaza nimicu, ci e o frantura din prepusetiunea intru, numai cu prepusetiunea in am trebui sã scriemu despartitu: in tr'ensul, cu prescurtare in locu de: in intr'ensul s. a. dicemu si: totu ensul, tãtu ensa (pentru tãta ensa) in plur. toti ensii, tãte ensele.

Pronumele personalu scurtatu sãu impreunativu ori conjunctivu are numai doue casuri ad. dativu si acusativu. Singuru de sine nu stã in graire, prin urmare nici intru scriere, ci totudẽuna au cu substantivu,

au cu adieptiv, au cu numeralu, au cu altu pronume, au cu verbu, au cu adverbii. Acestu pronume intru atata este de familiaru limbei năstre, catu pentru aceea a lui familiaritate cu elu si facemu celu mai mare abusu. Elu este acelu cuventielu, care (de multeori) din nebagarea de seama intru insirarea cuvintelor totu in un'a si aceea si dicere no face să 'lu punemu si pre elu in dativu ori acusativu, de si in aceeasi dicere este apriatu altu dativu ori acusativu, la care se reduce si se pune totu in același casu si acestu pronume. Lu punemu dara că pre unu precursoru de dativu ori acus. séu că pre unu postcursoru si 'lu acaliamu prea desu si acolo unde cu totu dreptul s'ar poté elasă. Pleonasmii cei atatu de copiosi in limb'a năstra se facu mai cu seama prin acestu felu de pronume. A cunósce natur'a si insusirea acestui pronume este de fôrte mare trebuintia in limb'a năstra.

De dupa I. declin. nu se póte decliná, că ci n'are nominativu (v. Amic. Scól. pag. 27. unde se trecù cu vederea).

Să vedemu dara declinatiunea lui propria:

dativu	sing.	'mi	'ti	'i	'si	acusativu	sing.	me	te	lu	o	se
		mi	ti	i	si			m'	l'	o	s'	
plur.		ne	ve,	v'	le	'si	plur.	ne	ve,	v'	le	se
		ni	vi	li	si	ne		ve,	v'	le	s'	

Aceste casuri se ilustreaza prin exemple. Cu dativu asia d. e. mi se pare, ti se siede, i se cuvine, ela a primitu o epistola, unde i se scrie, ni se pare, vi se cade, li se dete s. a.

'Mi da mam'a pane, mam'a 'mi da pane, pane 'mi da mam'a, dà 'mi mam'a pane? cui? (respundu cu pronumele pers. intregu) mie; mi a datu mam'a pane; mi bine, ad. 'mi este bine (mi atata catu 'mi e, ori 'mi este)

Totu asia să se varieze: 'ti cumpera mam'a turte, ti greatia ; 'i cumpera mam'a mere, . . . cui? lui, au ei; i a cumperatu s. a. i frigu, ad. 'i este frigu; 'si face mam'a camesia s. a. si a facutu . . . cui? siesi.

Ne da mam'a pane s. a. ne a datu mam'a pane, ni bine, ad. ne este bine, cui? noà.

Ve cumpera mam'a turbe s. a. v' a cumperatu mam'a turbe . . . vi gretia ad. ve este grétia . . . cui? voà.

Le cumpera mam'a mere, s. a. le a cumperatu mam'a mere s. a. li frigu, ad. le este frigu, cui? loru.

'Si facu mamele camesi s. a. si au facutu mamele camesi, cui? siesi, (nu loru.)

Cu acusativu asia d. e. me bate mam'a, m'a batutu mam'a . . pre cine? pre mine.

Te lovesce calul, te a lovitu calul . . pre cine? pre tine.

'Lu striga Petru, . . . l' a strigatu Petru . . . pre cine? pre elu. O striga Ilean'a, a strigat' o Ileana . . pre cine? pre ea; smintitu se dice: o a strigat' o Ileana, unde acusativul fem. e pusu de doueori, si spre care multi nu suntu atenti. Totu asia dicu si scriu unii d. e. deaca vom luá o besica de porcu, ori de bou, dar nu o vom implé o cu aeru, apoi o vom legá o s. a. in locu de: dar nu o vom implé . . apoi o vom legá s. a.

Se scarpena pruncul . . . s' a scarpenatu pruncul . . pre cine? pre sine (nu pre elu), se scarpena fét'a . . pre cine? pre sine, (nu pre ea).

'Ne bate mam'a . . . ne a batutu mam'a . . . pre cine? pre noi.

Ve lovesce calul . . . v' a lovitu calul . . . pre cine? pre voi.

Ii striga Petru . . . ii a strigatu Petru . . pre cine? pre ei.

Le striga Ilean'a . . . le a strigatu Ilean'a . . pre cine? pre ele.

Se scarpena pruncii, fetele . . . s' au scarpenatu pruncii, fetele . . pre cine? pre sine (nu pre ei, ele).

Totu asia d. e. bunu 'mi spune, reu 'ti dà, frumosu 'si tocmesce perul in locu de: bunul 'mi spune; adeca 'i spune, cumu 'i spune, s. a.

Pleonasmi dara suntu candu se pune si pronumele personalu intregu in casul, in care se afla celu scurtatu, ori din contra in care casu se afla cеста, se mai pune si cela intru unu si aceeași dicere, d. e. mi da mam'a mie pane, ori mie 'mi da mam'a pane; si a facutu mam'a camesia siesi, ori siesi camesia s. a. pre elu l' a lovitu calul; pre ei ii a strigatu Petru. Cerce se tóte cate exemple de susu si cu pronumele personalu intregu, si v'or esi totu pleonasmi.

Mai suntu pleonasmi si atunci candu se afla substantivele ori altu pronume in dativi ori acusativi, apoi se mai pune pronumele scurtatu d. e. eu i am datu lui Petru mere acre, in locu de a dice si a scrié: am datu lui Petru . . . ori lui Petru am datu . . ; binele ce 'lu facemu órecuiva . . . in locu de: binele, ce facemu órecuiva; pre toti ómenii nu ii vedemu in biserica, in locu de: nu vedemu pre

toti ómenii . . ; stelele nu le vedemu intr'o forma de mari, in locu de: noi nu vedemu stelele s. a. eu l' am facutu pre Ioanu popa, in locu de: eu am facutu popa pre Ioanu.

Unii pleonasmii de totu populari, si pentru literatura fórte uritiosi, precumu suntu: pana o facu prin frementare, si dospire, — canepa, dupa ce o immóie in apa, o usca, o melitia, o facu fuióre, si dupa ce le torcu pre aceste, tortul 'lu facu girebii, care le ferbu, le spéla, le dapena, le tiesu s. a. pans'a o albescu (nalbescu) prin spelare s. a. mai bine se potu delaturá deaca ne de-daiu a schimbá astfeliu de diceri in pasive cu forma reflexiva asia: pana se face . . . canep'a dupa ce se immóie, se usca, se melitia, se facu fuióre, si dupa ce se torcu, tortul se face girebii, care se ferbu, se spéla, se dapena, se tiesu s. a. pans'a se nalbesce prin spelare s. a. Din care se vede, cá pronumele scurtate au peritu, si nu se mai afla pleonasmii.

Prin Transilvania, si Moldo-Romania mai este unu feliu de pleonasmu cu acusativil femin. sing. al pronumelui scurtatu luandu se in intielesu neutru, d. e. si a disu cá elu n' o voiesce aceasta (care eara are intielesu neutru, cá ci nu se subintielege subst.), ce o sá facu? am venitu sá ti o spunu, este o repetu de onorea adunarii a face aceasta, in locu de: elu nu voiesce s. a. ce sá facu? am venitu sá 'ti spunu; repetu, cá este de onorea adunarii s. a. unde se elasá o.

Mai facu unii pleonasmii si de acestia luandu se mai cu seama dupa germania d. c. omul elu catu traiesce, trebuic sá 'si castige cele trebuintióse, in locu de: omul, catu ori pana traiesce, s. a.

(Vá urmá.)

Conferintiele de invetiatori.

(Capetu.)

Materiile espuse pentru nutrirea si consolidarea religiositatii totu odata cuprindu in sine si invetiaturi despre misiune in generalu. Inse misiunea e unu ce cu multu mai importantu decatu se se tracteze numai cá in trecatu, si e de lipsa despre acést'a se se tienia lecturi si discursuri anumite; dar' a tiené in asta privintia nuscii ce discursuri sistematice-scientifice nu e cu scopu, ci aceste discursuri se fia simple cá se le póta pricepe oricare. A se cufundá cineva in nescrutatuni sfunde, a dá nuscii ce definitiuni nu e cu

scopu, si nu voru avé resultatulu doritu in aceste conferintie.

Obiepte pentru aceste discursuri suntu: destinatiunea scólei poporali, scopulu ei, influinti'a ce-o are e-semplulu invetiatorului, si insemnatarea lui in viéti'a publica si casnica. Mai incolu totu cá obiepte pentru aceste discursuri suntu influinti'a ce-o are scól'a cá unu institutu de educatiune atatu in privinti'a familiei catu si a beserecii si-a statului, si educatiunea trupésca, adeca ca ce trebue se faca invetiatorulu cá sanetatea copiiloru se se sustiena si se inainteze. Ce disciplina, pedépsa si resplata au se oserbeze invetiatorii in scóle; acestea inca dau destula materia pentru aceste discursuri. Si intruducerea copilului in datorintiele ce are a le implini in viéti'a facia cu d-dieu si cu beserec'a inca merita a se luá de obieptulu acestoru discursuri si a se traetá pecatu se póte mai practic.

In sfer'a acestoru discursuri potu intrá si consultarile ca cum, cu ce midilóce s'aru poté sterpi mai curundu unele defecte din copii pr. mintiun'a, neatentiunea, necurati'a, poft'a de cérta, s. a., si cumu s' aru poté inspirá spre virtutile cari suntu contrarie acestoru defecte.

Pecuni discursurile, consultarile se estindu si tractéza despre misiune in generalu, tocma asiá au se iec in consideratiune si instructiunea in generalu. De-aici se tienu discursurile despre diversele forme de instructiune si derept'a loru aplicare, despre modulu, ordinarea si impartírea intrebariloru, despre fiinti'a instructiunii intuitive, despre insemnatarea si intogmirea exercitiiloru si a repetitiuniloru, despre valórea si mesur'a ocupatiuniloru date pe a casa, despre eserciarea memoriei si despre modulu cumu si incatu e profitabila memorizarea, cumu si despre alegerea obieptelor de invetiamentu, intogmirea unui planu de leptiuni amesuratu scopului, formarea si eserciarea diverselor departieminte.

Acésta parte a pertractatiuniloru conferentiali are se sierbéscá mai cu sama pentru intruducerea unei unitati in activitatea si straruintiele unui si aceluasi cercu de inspectiune, si se delature orice arbitraritati in aplicarea de metoduri, in folosirea de carti scolastice, si in intruducerea de alte intogmiri scolastice, cari togma pentru aceea nu suntu favoritóre desvoltariii pentru ca suntu mai multu productulu unei vanitati si slabitiuni decatu alu unei esaminari sanetóse.

Despre procedur'a in conferintie oserbámu ca presiedintele totu de-un'a se spuna mai in ainte temele si

obiectele cari vinu a se tractá cá asiá membrii conferintii se póta insisi cugetá si ceti despre acestea si formá ideile lorú proprie, cá asiá in conferintia la pertractarea obiectului se-si póta dá fia-care pe scurtu ideile castigate si rezultatulu esperintii lui. Asiá apoi obiectulu cestiunatu se se desbata si rezultatulu incatu nu e perfectu se-lu suplínésca, se-lu inderepte si se-lu combine cu parerile altoru scriitori de renume.

Desbatarile si esaminarile in privinti'a misiunei specialii au se se misíce pe terenulu vietii reali si a esperintii fia-caruia, pentru aceea conducatorii si membrii conferintielorú trebuie se íee la acést'a in consideratiune mai de-aprópe tienutulu si scólele din acelu tienutu de care se tienu fia-care.

Nu se póte negá, ca unii, bá multi invetiatori de aceea nu naintéza, bá chiar' scapata in cultur'a lorú si se cufunda in unu mecanismu secu, pentru ca ei nu esaminéza lucarile sale, nice íau sama la altii ca cumu lucra, cumu procedu si ce resultatu au ostenele lorú, nice se nevoiescu ei insisi, si apoi asiá remanu fora esperintia, fora unu proviantu necesariu pentru activitatea lorú. Pentru aceea conducatoriulu conferintielorú trebuie se faca pe invetiatori cá fia-care in discursurile lui se caute la scól'a sa in care invétia, din aceea se vorbésca, se spuna ce-a facutu, ce a prestatu si de ce nu mai multu séu mai puçinu. Pentruca se supune ca conducatoriulu si presedintele conferintii din cercetarea propria cunósce fia-care scóla, si astu-feliu póte se dee meritulu cuvenitu acestorú discusiuni, impartasíri descriptiuni a' invetiatoriulu, póte se scie aceea ce este in fapta si ce nu este, si la casu candu invetiatoriulu s'ar' abate si ar' vorbí neadeveruri se-lu reduca éراسi pe terenulu edeverului si a' realitatii: aceea ce intru adeveru esista. Este fórte de recomandatu cá invetiatorii la tóta diumetatea de anu séu celu puçinu la anu se dee desluciri si descriptiuni despre scól'a lorú. Din aceste se póte vedé atatu ce progresu a facutu in fia-care obiectu de invetiamentu si cu cati copii, catu si aceea ca ce a favoritu séu impedecatu nevointiele invetiatoriulu, cum a statu scól'a facia cu comun'a si ce influintia a avutu asupra ei, si in urma ca moralitatea tinerimii a progresatu seu a începutu a disparé si tinerimea a se stricá. Atari desluciri si descriptiuni, íacatu ele cuprindu in sine adeveru, facu pe invetiatoriu se se cunósca pre sine, se scie ca ce póte prestá elu, se apretieze dupa meritu activitatea si staruintiele sale.

Mai avemu se facemu unele proiepte si inviatiuni despre alu treilea scopu principálu alu conferintielorú

de invetiatori, adeca despre inaintarea desteritatii in cele, ce privescu partea practica a misiunii.

La conferintia se se faca si probe in pracsá, adeca se se aduca in conferintie scolari caror'a se se insarcineze unu invetiatoriu a le propune cate ceva din unulu séu mai multe obiecte de invetiamentu; dar' acést'a cu atatu e mai bine, deca se va poté face chiar' in scól'a din loculu unde se tiene conferintia; aici adeca se faca pe invetiatoriulu respectivu se tienu preleptiune in presentia colegilorú sei si a presiedintelui conferintii, unde apoi auditori se potu convinge ca catu de departe a dus'o invetiatoriulu cu scolarii si cu diversele lorú despartieminte in unulu séu altu obiectu de invetiamentu.

Noi nu potemu trece aici cu vederea, ca presiedintii conferintielorú la acést'a ocaziune se íee sam'a si la aratarea si pusetiunea esterióra a invetiatoriulu, la modalu vorbirei si expresiunei lui, se nu permita nici unuia cá la propunere se se demita la óre cari neglegintie cari in tinerime potu produce impresiuni rele si nu se unescu nici decumu cu cultur'a ce noi de necesariu o asteptamu dela unu invetiatoriu. Mai cu sama cu invetiatorii cei tineri trebuie se procedá catu se póte mai cu asprime, pentruca deca se dedau odata la atari maniere neplacute, apoi in tóta vietia nu se mai potu desbaerá de ele séu numai cu mare sila.

Esercitiile practice privitóre la desteritatea misiunei se potu face si fora copii, fora scóla si totusi se corespunda scopului. Adeca se faca cá unu invetiatoriu se tienu o preleptiune in antea conferintii din catechismu, din istori'a biblica séu vre-unu paragrafu din geografia, naturala etc., si acést'a s'o tracteze catu se póte mai chiaru si totu odata s'o ilustre cu exemple, cá si cum obiectulu ce se propune n'ar' fi de locu cunoscutu ascultatorilorú.

Din o atare propunere va poté conferintia se se convinga din o parte séu alt'a despre desteritatea invetiatoriulu. Noi mai aratamu aici unele materii ce potu sierbí cá teme la atari ocaziuni, asia d. e. istori'a relegiunii, si biografi'a unorú barbati meritati pentru latirea crescinismului, din religiune despre sacramente s. a. din istori'a patriei séu si universalá, din geografia misicarea pamentului si nascerea dilei si a noptii, despre anutempuri, din naturala diversele fenomene ce se templa in aeru pr. tempestótile, curcubeulu etc., intogmirea barometrului si a termometrului etc. Desi acestea jacu afara de sfer'a scólelorú elementare, totusi nu jacu

afora de sfer'a cunoscutiilor cerute dela unu invetiatoriu, si deca elu despre aceste are cunoscutie chiare atunci si pentru scóla si in tóta activitatea lui voru fi folositoare.

In urma la finitului siedintieloru potu invetiatorii, si e fórte de recomandat, se formeze unu choru si se esecuteze diverse cantari religiose - morali, nationali etc. Acést'a e unu semnu de intimitate si colegialitate a invetiatoriloru intre sine, unu semnu de ordine, de devotare pentru scopulu comunu.

Despre fia-care conferintia se se pórte unu protocolu, care se-lu subscrie conducatoriulu conferintii si protocolistulu. Acestu protocolu va sierbi totu de-un'a spre amintire si cá unu indereptariu, si totu odata conferintiele voru fi scutite de repetirea obiectelor de pertractatu si acelorasi decisiuni. Cá protocoalele conferintieloru se fia mai corespunditoare scopului au se contiena: 1. numele locului unde s'a ténutu si datulu candu s'a ténutu conferintia. 2. Numele si locuintiele totoror membriloru conferintii, cum si aratarea celoru cari au absentatu, si caus'a pentru ce au absentatu; 3. Cursulu pertractatiuniloru, adeca temele despre cari s'a discursu, decisiunile ce s'au facutu, rezultatele consultatiuniloru, si in urma numele referentiloru, cari au adusu pe tapetu obiecte de pertractatu. Se intielege de sine ca acestu punta din urma are se se oserbeze cu cea mai mare acuratétia.

Acést'a e pe scurtu constructiunea conferintieloru de invetiatori. Acestu obiectu séu mai bine acestu institutu de mare insemnatate in sfer'a instructiunii ar meritá o tractare mai estinsa, dar ingustimea coloneiloru acestui diurnalu de asta data nu ne permite mai multu. Noi inse nu vomu lipsi la tempulu seu a dá desluciri si mai detaiate in acestu respectu. Se facemu de-odata baremu atata, si se fimu convinsi ca amu facutu fórte multu, si cu atatu mai vertosu caci viétia scolara numai prin aceste conferintie va poté luá o alta facia mai via, invetiatoriiu singuru prin aceste voru poté se corespunda mai bine misiunii loru, superiorii scóleloru numai prin aceste conferintie voru poté se afe si se delature defectele si lipsele scóleloru poporali.

Sciri scolastice.

Sibiú, 16. Martiu 1862. Mai pierduramu si in anulu ast'a unu tineru juristu romanu dela academi'a dederepturi de aici. Manase Costiniu unu tineru de multa

esperare, care in tómn'a anului espiratu veni dela gimnasiulu din Blasiu aici se studieze derepturile, in 14 a curentei dupa unu morbu greu de tifusu trecu la eternitate, si astadi lu petrecuramu la locasiulu repausului eternu intre facile cu unu publicu fórte numerosu. Fia-i tierin'a usióra.

Ordinatiuni.

Cerculariu.

Nr. 3.

Stimatiloru domni Invetiatori!

Venerabilulu consistoriu alu Versietului din siedinti'a sa dto 18. Ianuariu a. c. ténuta, mie si primine voue face conosciutu sloboditele orindueli a' inaltu maritulu consiliu regescu locotiitoriu ungurescu dto. 15. Ianuariu a. c. Nr. 67.343 unde predá administratiunea scóleloru romanesci in manele clerului, — acestea inalte orindueli de santa detorintia mi tienu voia a vi-le tramite, cu acea adaugare, ca in viitorime strinsu deprescrisele puncte se aveti a ve folosi, si tóte acele ce dela voi se voru cere acuratu si fora de tóta escusareea la timpulu seu a le implini si esoperá. Mai de parte ca se potu mai apriatu informá despre starea scóleloru si implinirea datorintieloru mele facia cu voi; pretindu:

1-iu. Se cunoscu pre fiesce carele invetiatoriu din tractulu protopresbiteriatului Logosiu, si pentru care scopu dorescu, cá fiesce carele invetiatoriu cu primirea acestei porunci aici a se aratá se nu intardia din preuna cu preotulu localu. —

2-a. Pentru paz'a bunei orindueli scolastice asia si a implinirii detorintieloru vóstre in beserica si afara de biserica, cu poporeni vostri ve impunu harmonia fratiésca si iubirea unulu catra altulu a o pastrá. —

3-a. Sant'a beserica in tóte Duminecele si serbatorile din preuna cu scolarii vostri se aveti a o cercetá, pastrandu tóte orinduelile cele cuviinciose. cá poporulu adunatu vedindu buna-cuviinti'a vóstra se le servésca de esemplu. —

4. Nimenuia dintre invetiatori este ertatu a nelege órele imperatesci de invetiatura prescrise, afara de caus'a unui betesiugu la care intemplare invetiatoriu este insarcinatu in data a face conosciutu parochiulu localu, cá acel'a se suplinésca loculu pana la redicarea lui din betesiugu. — Asisderea deaca vreunu invetiatoru are lipsa de a se indepartá din locu pre 2 díle, ori e citatu spre a se aratá undeva in persóna,

atunci are a cere slobodienia dela parochulu localu, ér' deca se indeparta pre mai multu timpu, are a cere dela mine slobodienia, altcumu nu este iertatu nici unui invetiatoriu din statiunea sa a se indepartá. —

5. Vi-se demanda, cá scólele vóstre se le tieneli in cea mai mare curatienia, asisderea cerculare capetate precumu dela Maria sa D. episcopu, cá dela supremulu inspectoru alu tuturoru scóleloru, asia si a le mele, cá dela inspectorulu vostru districtualu, se le pastrati pentru viitorime in protocolulu cerculareloru, si cu finea anului fiesce carele invetiatoriu va fi indetoratu a le substerne mie spre revisiune.

Mai departe dupa ce pre mine in iubirea vóstra recomandume, ér' pre voi indurarii celui prea inaltu, — adaogu inca a provocá animile vóstre spre statornicia, si a ve increde, cumca cárendu ne va resari si nóue sórele mangaerii de a puté si noi mai curendu ajunge pre alte neamuri culte, deca de tóte laturile vomu conclucrá spre crescerea cea buna a filoru nóstri dela cari astadi-mane ascépta si natiunea romana unu viitoriu favorabilu. —

La sfersitu acestea din anima curata purcedietóre cuvinte vi-le incredintezu si sperezu, ca deca ve veti tiené de mine, ve veti intielege cu mine, veti ave in mine nunumai cu numele ci si cu fapt'a pre amiculu vostru celu adevratu, pe vecinulu si aprópele acel'a, carele nunumai pre sine, ci tóte a le sale gata e a jertfi pentru bunulu vostru, inaintarea natiunei sale si inflorirea neamului romanescu. — Din contra neascultatoriloru si neimplinitoriloru de asfelu de orendueli voiu fi celu mai aspru si neinduratu inainte-statatoriu.

Lugosiu, in 12. Februaru 1862.

Alu vostru de totu binele voitoriu
Ioanne Marco, m. p.
protopresbiteriu si inspectoru scolaru.

Materiale de instructiune.

Conversatiune cu copii despre focu.

Cugeta-te, iubitu meu scolaru, candu treci prin o campia in florita, cugeta-te pe unu timpu in pusetiunea unui orbu din nascere; lasa pre unu timpu s'acopere ochii tei noptea celui orbu, intipuesce-ti ca n'ai vediatu nici odata lumea lui d-dieu. Deschideti apoi de-odata ochii, sentiesce splendórea milioneloru de obiepte, ce petrundu in sufletulu teu, gusta dulecti'a ce ti-o dá bu-natatea lui d-dieu. Imperiulu coloriloru multifarie, care

se intinde inaintea ta dela cerulu azuru pana la cam-piile verdi, te va surprinde, te va misicá póte pentru antai'a óra.

Ce suntu colorile care desfetéza ochiulu teu, si care tu nu le poti descrie nimenui, care nu le-a ve-diutu? De acést'a indesiertu intrebi. Celu mai intieleptu dintre moritori, celu mai profundu scrutatoriu alu naturii nu póte se ghicésca acestu misteriu (taina) a' lui d-dieu. Ce suntu aceste colori? Mai multu nu scimu decatu ca ele suntu lucrurile luminii. Fora lumina totulu e intunerecu. Dar' cumu póte lumin'a se faca asiá minuni, cadiendu acumu pre unu obieptu, acumu pe altulu, acumu pe campii, pe dealuri, pe arbori, pe ape, acumu produce prin nuori unu cercu splendidu ce-lu numimu curcubeu? Éta, atatu e de nesciutoriu omulu, catu nu pricepe nice minunile cari in tóte dilele le are inaintea ochiloru! Atatu e de marginitu spiritulu muritoriloru, catu nu póte esplicá nice acéle, cari le vede in tóta diu'a.

Lumin'a, care produce colorile, e o nóua enigma. Noi nu potemu aflá cumu se nasce, si cumu operéza. Dar' noi scimu cá e unulu din cele mai nobile daruri a' lui d-dieu. Lumea fora lumina ar' fi numai unu mormentu nemarginitu; fora lumina nu póte nemica traí. Puna omulu unu graantiu in pamentu, dar' in unu locu unde nu strabate lumin'a de feliu; elu avendu caldura va resari, dar' lipsindu-i lumin'a ér' va perí. Ia sama la florile cu cari ne decoramu cas'a in timpulu iernii ele se tragu dela caldura spre feréstra unde potu vedé lumin'a sórelui. Mergi prin codri si vedi cumu plantele si arborii si-intindu cu doru verfurile dupa lumin'a sórelui, cum se usca, care suntu umbrite de altele si lipsite de lumina. Chiar' si pentru omeni si animale lumin'a sórelui e unu iritamentu benefacutoriu si placutu. Care siede totu numai la umbra in casa palesce cá si-o flóre vestedita.

Asia noi ne incetatu suntemu in abundanti'a bine-facitoriloru d.-dieesci si numai abiá scimu despre aceste benefaceri.

Avuti'a cea mai mare de lumina o capetamu dela sóre. Sborulu radii de lumina prin nemarginitulu uniu-versu este atatu de iute, catu nu-lu póte cuprinde nici cea mai cumplita imaginatiune. Pana candu tu inchidi si deschidi ochii, o radia de lumina din sóre sbóra prin aeru unu spatiu de cincideci mii miluri. Dar' de unde vine acésta multime de lumina ce nu se impu-cinéza nici odata? Se dice ca dela focu! — Si ce e

foculu; nimica alta de catu ér' o lucrare miraculoasă de poteri ascunse.

Foculu este cea mai comuna si mai insemnata parte constitutiva a intregului universu. Elu se afla in toate corpurile de-si nu-lu vedemu. Si numai atunci arata flacarile sale, candu puterea focosa ce se afla legata in corpuri se escita prin iritamente (frecare, lovire etc.) si se deslęga. Foculu e reslatitu in totu universulu, si precumu in sóre asiá si in trupulu nostru; precumu in spatiile cele mai nalte a' sferii aerului, asiá si in aduncurile pamentului, omulu prin midilóce simple scie se-lu escite si se-lu aplece spre folosulu seu. Elu scóte schinteile adormite din petr'a cea mai dura, din fierulu celu mai rece, séu lu escita prin o frecare usióra din fosforulu celu veninosu.

Frumosulu daru alu focului nu e numai lumin'a dar' si caldur'a binefacătoare, care le strabate toate. Caldur'a este care face se resara sementiele nenumerate a' pamentului, si coltii loru i naltia la lumin'a sórelui, care vivifica pe omeni si pe animale, si face cá sangele se stracurga mai fierbinte vinele.

Universulu e viétia peste totu, si totu odata unu oceanu de focu in care noi ne misicamu cu placere. Diorile polare rosii-inchise, cari se vedu in regiunile medinoptiale flacarandu susu pe ceru suntu de aceea natura cu schinteile cari le scótemu noi din silice (cremene) si otielu. Radi'a auria a sórelui care se innéca in bulbucii de róua, suntu dea-ceeasi statura, ca si mas'a de focu care erupe din intestinele pamentului, care urla din versurile muntiloru vulcanici séu prin sguduituri subterane misica tieri intregi, catu se ruina palatie, se cufunda cetati si muntii se arunca in nuori. Numai catu puterea focului adormita in corpuri nu se escita si nu se deslęga pretutindinea si totu deun'a spre activitate.

Eu mi-luminezu noptile cu lucórea luminei artificioase; recel'a, frigulu din membre l'alungu cu caldur'a ce mi-o facu insusi; la radiele sórelui se cocu fruptele campuriloru, fruptele pomiloru, au'a (strugurii) pe vitia, la flacarile din vatra se gatescu mancaru pentru sustinerea vietii. Metalele se topescu in focu si le damu form'a care néplace si de-care avemu lipsa. Copilului i place la radiele de lumina, betranului la caldura.

Ce e deia dumnedieu e binecuventare. Precatu este de folositoare si placuta pre atatu e si de infiorătoare puterea focului.

Mai infiorătoare s'arata in natura, candu nuori negri se impreuna la olalta si-si descarca fulgerele peste pamentu. Infioratoriu dar' totusi frumosu! Infioratoriu dar' totusi plinu de binecuventare! Pentru ca ce vine dela d-dieu e bunu si binecuventatu, precumu ap'asiá si foculu.

Pre catu este de pompósa tempestatea, care vér'a diu'a séu nóptea sgudue atmosfer'a pamentului, si o liberéza de materii nesanetóse: pre atatu este de esagerata si superstitioasa fric'a multoru omeni la vederea ataroru fenomene. Fric'a cu atatu e mai nebuna, caci din esperintia indelungata si de sute de ani se scie ca din sute de tempestati si din sute de trasnete abia lovesce cate-a data cate-unu animalu, cate-unu omu séu cate-o casa.

Varietati.

Margaritare. Din coliba póte se ésa unu barbatu mare, din unu trupu deformatu si umilitu unu sufletu frumosu si maretu.

Seneca.

— Aceea trebuie se facemu, cá iritamentele vitii-loru se le 'ncungiuramu catu mai tare, anima trebuie impietrita si abtiena de departe de gadalirea voluptatiiloru.

Idem.

— Tempulu vietii asiá trebuie se-lu masuramu, cá cumu amu avé se traimu si indelungatu si puțin.

Laertiu.

— E molestu a pazí unu lucru ce-lu poftescu totu, dar' e mai molestu a posedé ceva ce nime nu-si tiene de onóre a avé.

Eronimu.

Mesur'a liberalitatii.

Candu Hatem Tai

La unu seracu in locu de unulu doi o adatu,

La ce i dai

Dise dómn'a, si-a lui fapta-o a mustratu:

De catu are lipsa tu mai multu i-ai datu.

Ér' Hatem respunse: de-i mai puțin lipsitu,

Decatu elu atuncea-su lipsitu io 'ndiecit.

Dup' a sa mesura, mesura ori-care:

Eu cu a mea mesuru, elu cu care-o are.

(Rückert).

d.

Respunsuri.

A. Plesia. — Nu scimu catu cósta exemplariulu din brosiur'a Dlui Ilescu. Se ni se serie!